

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра педагогіки

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної і
навчальної роботи та рекрутації

проф. Гаврилюк С. В. _____

Протокол № __ від _____ 2017 р.

ПРОГРАМА
ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ
У ГРУПАХ РАНЬОГО ВІКУ

підготовки бакалаврів

Спеціальності 6.010101 Дошкільна освіта

Луцьк – 2017

Програма виробничої практики у групах раннього віку підготовки бакалаврів спеціальності 6.010101 Дошкільна освіта

Розробник: ст. викладач Брушневська І.М.

Рецензент: Кузава І.Б., доктор пед. наук, професор

Програма практики затверджена на засіданні кафедри педагогіки

протокол № 2 від 14 вересня 2017 р.

Завідувач кафедри: доктор пед. наук, проф. _____ (Смолюк І.О.)

Програма практики схвалена науково-методичною комісією факультету педагогічної освіти та соціальної роботи

протокол № 2 від 03 жовтня 2017 р.

Голова науково-методичної комісії
факультету педагогічної освіти та соціальної роботи _____ (Антонюк В.З.)

Програма практики схвалена науково-методичною радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

1. ІНФОРМАЦІЙНИ ОПИС ПРАКТИКИ У ГРУПАХ РАНЬОГО ВІКУ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика виду практики
Форма навчання <u>денна</u>	6.010101 Дошкільна освіта бакалавр	Виробнича
		Рік навчання <u>3</u>
Кількість годин/кредитів <u>120/ 4</u>		Семестр <u>5</u>
		Тривалість: 3 тижні
		Самостійна робота - <u>112 год.</u> Консультації - <u>8 год.</u>
		Форма контролю: <u>залік</u>

2. АНОТАЦІЯ ПРАКТИКИ:

Педагогічна практика у базових закладах є обов'язковим компонентом процесу фахової підготовки майбутніх педагогів, важливим етапом їхнього професійного зростання. Практична підготовка забезпечує встановлення безпосереднього зв'язку між теорією та практикою, оскільки в умовах реальної професійної діяльності відбувається інтеграція теоретичних знань і практичних умінь студентів, що зумовлює оволодіння ними складниками професійної компетентності.

Ефективність педагогічної практики залежить від дотримання таких умов: теоретична обґрунтованість системи підготовки студентів до практики, її навчальний і виховний характер, комплексний підхід до визначення завдань, змісту, форм і методів організації та проведення практики, забезпечення наступності та системності на різних етапах її проведення.

3. КОМПЕТЕНЦІЇ

Метою педагогічної практики в групах раннього віку є поглиблення знань студентів з фахових дисциплін, оволодіння сучасними методами та формами організації навчально-виховного процесу в групах раннього віку, формування професійних умінь, потрібних для догляду, розвитку, навчання і виховання дітей раннього віку, виховання відповідального ставлення до професійної діяльності, потреби постійно поповнювати власні знання та творчо застосовувати їх на практиці.

Завдання практики:

- вчити студентів застосовувати знання з курсів дитячої психології, дошкільної педагогіки, анатомії, фізіології та гігієни дітей, педіатрії, фахових методик у навчально-виховній роботі з дітьми раннього віку;

- формувати у студентів уміння визначати мету навчання і виховання дітей, планувати форми та зміст роботи, цілеспрямовано відбирати методи і прийоми організації навчально-виховного процесу в групах раннього віку; передбачати результати педагогічного впливу;

- вчити самостійно проводити розвивальну і виховну роботу з дітьми перших трьох років життя, враховуючи їх вікові та індивідуальні особливості;

- розвивати вміння студентів спостерігати навчально-виховний процес в групах раннього віку, аналізувати роботу вихователя та свою власну;

- вчити проводити психолого-педагогічне спостереження за розвитком дитини раннього віку, визначати рівень розвитку, скласти психолого-педагогічну характеристику дитини;

- формувати вміння налагоджувати взаємодію з родинами для забезпечення єдиних підходів до розвитку та виховання дітей раннього віку, проводити різні форми роботи з батьками: бесіди, консультації тощо;

- вчити аналізувати процес адаптації дітей раннього віку до умов дошкільного навчального закладу, проводити педагогічні заходи задля полегшення адаптації дітей до нових умов;

- розвивати у студентів відповідальне ставлення до безпеки життєдіяльності маленьких дітей, виховувати турботливе ставлення до них, їхнього розвитку і здоров'я;

- виховувати у студентів любов до педагогічної професії, стимулювати до поглиблення педагогічних знань та удосконалення педагогічних здібностей.

У процесі проходження виробничої практики у групах раннього віку у студентів формуються **вміння**:

- ✓ діагностувати рівні розвитку дітей раннього віку, сформованості психічних процесів, різних видів діяльності;
- ✓ враховувати результати діагностики в навчально-виховній, оздоровчо-профілактичній роботі, планувати її;
- ✓ створювати навчально-розвивальне, предметно-ігрове, мовленнєве середовище в групах раннього віку;
- ✓ організовувати ігрову діяльність дітей раннього віку як засіб їх розвитку та виховання;
- ✓ забезпечувати всебічний гармонійний розвиток дитини;
- ✓ здійснювати педагогічний процес в закладах освіти;
- ✓ здійснювати професійну діяльність за обраною спеціалізацією;
- ✓ здійснювати контроль за ефективністю навчально-виховного процесу,

коректувати його;

✓ здійснювати просвітницьку діяльність серед батьків.

4. ЕТАПИ ПРАКТИКИ

Перед початком практики проводиться настановча конференція, у ході якої студенти ознайомлюються з програмою практики: керівники роз'яснюють їм мету практики, ставлять конкретні завдання, інформують про зміст діяльності під час проходження практики, форму звітності, критерії оцінювання тощо.

Режим роботи студентів під час практики визначається керівниками практики та узгоджується з правилами внутрішнього розпорядку бази практики.

На період практики в кожній підгрупі студентів призначається староста, який веде облік відвідування студентами практики, організовує і координує роботу підгрупи, виконує доручення керівника практики, методистів, адміністрації і працівників базового навчального закладу чи установи щодо організації і перебігу практики, інформує студентів про консультації, семінари.

Послідовність реалізації завдань практики студент визначає в індивідуальному плані проходження практики. Він складається у перші дні практики, схвалюється вихователем-методистом та керівником від бази практики. Кожен студент працює відповідно до свого індивідуального плану.

Протягом виробничої практики у групах раннього віку практиканти ведуть щоденник педагогічних спостережень, у якому фіксують інформацію, необхідну для виконання завдань практики, висвітлюють хід їх виконання (згідно індивідуального плану проходження практики), в тому числі й роботу зі складання психолого-педагогічних характеристик дитини, з вивчення та аналізу ділової документації навчального закладу. Матеріали щоденника використовують для звіту про виконану під час практики роботу.

Після завершення практики студент обробляє зібраний матеріал і складає звіт, у якому подає аналіз всіх напрямів своєї роботи під час практики, характеризує повноту виконання завдань, труднощі, з якими стикався, вказує на досягнення та нереалізовані ідеї, визначає причини недоліків та упущень, намічає основні шляхи самовдосконалення.

Педагогічна практика завершується підсумковою конференцією. У ході конференції студенти звітують про свою роботу під час практики, дають узагальнений аналіз її результатів, обмінюються досвідом у формі презентації перебігу практики, обговорюють причини труднощів та висловлюють пропозиції щодо покращення практичної підготовки студентів до майбутньої професійної діяльності.

Етапи	Зміст, основні завдання, тривалість
1. Підготовчий 1-й тиждень	спостереження та аналіз навчально-виховної роботи вихователя в групі раннього віку, планування навчально-виховної роботи на наступний період.
2. Ознайомлювальний 2-й тиждень	Спостереження за організацією самостійної діяльності дітей раннього віку з метою виявлення особливостей розвитку та поведінки. Вивчення особливостей організації режимних

	процесів у групах раннього віку. Вивчення документації (педагогічної, медичної) групи.
3.Основний 3-й тиждень	Самостійна робота на посаді вихователя в групі раннього віку під керівництвом вихователя групи (студенти-практиканти планують та проводять режимні процеси, ігри-заняття, інші форми навчально-виховної роботи, організують самостійну діяльність дітей, доповнюють та вдосконалюють предметно-ігрове середовище в групі, виготовляють дидактичні посібники для роботи з дітьми тощо); проведення психолого-педагогічного спостереження за дитиною; організація та проведення роботи з батьками (бесіди, консультації, оформлення наочних матеріалів для батьків).
4.Підсумковий 4-й тиждень	Продовження самостійної роботи на посаді вихователя; проведення залікових занять і режимних процесів; участь у педагогічній раді (чи нараді педагогічних працівників) закладу, на якій обговорюються підсумки педагогічної практики; підготовка звітної документації.

5. ВИДИ (ФОРМИ) ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ

1. Розробка та виготовлення наочних та методичних посібників для роботи з дітьми раннього віку.
2. Складання поширеної психолого-педагогічної характеристики двох вихованців групи.

6.ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПРАКТИКИ

Форми звітності студента про практику :

I. Оформлення і подання звітної документації:

- 1) індивідуального плану проходження педагогічної практики;
- 2) щоденника педагогічних спостережень;
- 3) календарного плану навчально-виховної роботи;
- 4) конспекту проведення трьох залікових занять;
- 5) конспекту проведення режимного процесу;
- 6) психолого-педагогічної характеристики двох дітей;
- 7) звіту про педагогічну практику.

II. Презентація результатів проходження практики на звітній конференції.

Зміст роботи, що оцінюється	Кількість балів
1. Теоретична підготовка: – знання предмету; – володіння матеріалом під час проведення занять з дітьми раннього віку.	15
2. Психолого-педагогічна майстерність: – педагогічний такт; – комунікабельність; – емпатійність; – неконфліктність тощо.	10
3. Особистісні характеристики: – дисциплінованість під час проходження практики; – ініціативність; – самостійність; – професійна спрямованість; – інноваційність тощо.	5
4. Оцінювання процесу проходження практики: – проведення занять, виховних заходів, робота з батьками; – формування технічної документації, облікової звітності на базах практики тощо.	20
5. Оцінювання звітної документації: – план-конспект заняття; – сценарій виховного заходу; – психолого-педагогічна характеристика; – матеріали звіту.	20
6. Оцінювання допоміжної документації : – загальне оформлення щоденника; – оформлення допоміжної документації (конспекти занять, наочний матеріал, знімки тощо).	5
7. Захист практики.	25
Сума	100

Шкала оцінювання

Оцінка в балах за всі види навчальної діяльності	Оцінка	
	для екзамену	для заліку
90 – 100	Відмінно	Зараховано
82 – 89	Дуже добре	
75 - 81	Добре	
67 -74	Задовільно	
60 - 66	Достатньо	
1 – 59	Незадовільно	Незараховано (з можливістю повторного складання)

7. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ

Змістовий модуль 1: Спостереження і аналіз педагогічної діяльності вихователя-наставника

Самостійному проведенню навчально-виховного процесу в групі передують ознайомлення з роботою дошкільного закладу, його керівниками, а також **спостереження і аналіз педагогічної діяльності вихователя-наставника**. Студент-практикант повинен щодня ознайомлюватись із планом навчально-виховної роботи, яким керується вихователю, в бесіді з педагогом виявляти доцільність і відповідність програмі накреслених завдань, обраних вихователем форм, методів та прийомів роботи з дітьми. Спостерігаючи за роботою вихователя-наставника, студент-практикант веде щоденник, у якому зазначає всі важливі для аналізу і власного використання аспекти педагогічного процесу. Особливу увагу слід звернути на своєрідність організації педагогічного процесу в групі дітей раннього віку: комплектування групи, організацію інтер'єра у групових приміщеннях, стиль педагогічного спілкування вихователя-наставника, розподіл обов'язків між персоналом групи тощо. Студент-практикант докладно вивчає режим життя групи, специфіку організації режимних процесів.

Важливою частиною педагогічної діяльності вихователя є підготовка і проведення занять з дітьми. Студент-практикант залучається до процесу підготовки занять (допомагає готувати та розміщувати дидактичний матеріал, створювати в групі умови для проведення заняття тощо), після заняття обов'язково обговорює його з вихователем-наставником, фіксуючи у щоденнику розгорнуту якісну оцінку заняття, а також власні творчі ідеї щодо навчання дітей раннього віку, що виникли у процесі перегляду заняття та його обговорення.

Спостерігаючи педагогічний процес, студент-практикант ознайомлюється також із методичним та дидактичним забезпеченням навчально-виховного процесу: аналізує наявні в групі ігрові матеріали, наочні дидактичні посібники, технічні засоби навчання та дидактичний матеріал, що зберігається у методичному кабінеті дошкільного закладу, продумує можливі умови їх використання у своїй подальшій діяльності під час педагогічної практики.

Змістовий модуль 2: Самостійне виконання студентом-практикантом обов'язків вихователя

Поступово спостереження і аналіз педагогічної діяльності вихователя-наставника починає доповнюватися **самостійним виконанням студентом-практикантом обов'язків вихователя**. Уже з перших днів практики студент повинен допомагати вихователю групи провадити ранковий прийом дітей,

режимні процеси (сніданок, обід, денний сон, ранкову та коригуючу гімнастику, туалет), ігри з дітьми, прогулянки. Далі студент-практикант організовує вказані частини навчально-виховного процесу самостійно. З другого тижня практики студент-практикант повинен самостійно здійснювати всі основні види педагогічної діяльності вихователя. Він, проконсультувавшись із педагогом-наставником, складає детальний план навчально-виховної роботи своєї робочої зміни, який фіксує у щоденнику педагогічної практики і, за домовленістю з наставником, у груповому календарному плані. Щодня перед початком роботи студент-практикант подає для затвердження наставнику конспекти занять, які буде проводити з дітьми, готує необхідний матеріал до заняття.

Готуючись до занять, інших форм роботи з дітьми, студент удосконалює навички роботи з методичною літературою, дидактичними матеріалами, наочними посібниками, учить аналізувати отриману інформацію, адаптувати її до рівня розвитку дітей своєї групи. Під час проведення роботи з дітьми студент-практикант приділяє значну увагу налагодженню з вихованцями таких взаємин, що забезпечують емоційно-позитивну атмосферу педагогічного спілкування. Він прагне виявити свій інтерес, доброзичливе ставлення до дітей, любов до них, формує в себе вміння слухати дітей, розмовляти з малюками, бути уважним до їхніх потреб. Важливо також навчатись враховувати типологічні та індивідуальні особливості дітей, здійснювати індивідуально-диференційований підхід у навчанні та вихованні дітей раннього віку.

Кожне заняття, проведене студентом-практикантом, обговорюється з вихователем-наставником, який оцінює заняття за п'ятибальною системою, фіксуючи оцінку у журналі обліку роботи студентів під час педагогічної практики.

Студент-практикант також активно долучається до створення наочних матеріалів та дидактичних посібників, добору методичних матеріалів, які необхідні у групі, де працює студент.

У кінці робочої зміни студент-практикант обговорює свою діяльність з вихователем-наставником, отримує консультації щодо наступного робочого дня. Усю проведenu самостійно роботу студент-практикант фіксує в щоденнику, вчиться аналізувати власну діяльність, об'єктивно оцінювати її.

Самостійна навчально-виховна робота з дітьми групи доповнюється **організаційно-педагогічною та методичною роботою**, яку студент-практикант проводить протягом усього основного періоду практики. Вона містить створення у групі умов для адаптації до дошкільного закладу дітей, які прибувають у групу за час педагогічної практики (складання плану

індивідуальної роботи з дитиною, проведення бесід з батьками, організація діяльності дитини у перші дні перебування в дитячому садку тощо).

Студент-практикант ознайомлюється також із різноманітними формами і змістом пропаганди педагогічних знань серед батьків, бере участь у підготовці матеріалів для куточка батьків, папок-пересувок, допомагає в підготовці і проведенні батьківських зборів, при потребі організовує групові або індивідуальні консультації для батьків своїх вихованців.

Під час педагогічної практики студент повинен також брати участь в усіх методичних заходах, що проводяться в дошкільному закладі: педагогічних радах і читаннях, семінарах-практикумах, методичних годинах. Студент-практикант за дорученням керівників дошкільної установи може залучатися до роботи методичного кабінету дитячого садка (готувати реферати на певну тематику, допомагати у систематизації методичних матеріалів, оформленні стендів, виготовленні дидактичних наочних посібників). Студент-практикант повинен звернути особливу увагу на ознайомлення з передовим педагогічним досвідом, який вивчається і впроваджується в дитячому садку. Зміст проведеної студентом-практикантом методичної роботи має бути відображений у щоденнику педагогічної практики, результати всіх видів організаційно-педагогічної та методичної діяльності оцінюються працівниками дошкільної установи (вихователем групи, методистом або завідувачкою дитячих ясел-садка).

Змістовий модуль 3: Вивчення особистості дітей раннього віку та проведення психолого-педагогічної діагностики

Важливою складовою частиною роботи студента-практиканта є також **вивчення особистості дітей раннього віку та проведення психолого-педагогічної діагностики**. Це завдання педагогічної практики студент починає розв'язувати з перших днів перебування в групі. Обираючи дитину, за якою буде спостерігати, студент-практикант повинен порадитися з вихователем групи, психологом дошкільного закладу. Перш за все слід скласти план вивчення особистості дитини. Користуючись психолого-педагогічною літературою, виділити основні критерії для оцінки фізичного, розумового, особистісного рівнів розвитку дитини певного віку, обрати методи психолого-педагогічної діагностики, які будуть застосовуватись під час збору відомостей про дитину. При цьому студент-практикант повинен враховувати, що в роботі з дітьми раннього віку здебільшого не використовують стандартизованих психологічних методик. Головним методом вивчення дитини має бути психолого-педагогічне спостереження. Отримані за час спостережень відомості доповнюються і уточнюються в бесідах з батьками дитини, вихователями групи, під час індивідуальних діагностичних ігрових вправ, які проводить з

дитиною студент-практикант, вивчення педагогічної та методичної документації дошкільного закладу.

Хід і результати вивчення особистості дитини студент-практикант фіксує у щоденнику педагогічної практики. При цьому студент-практикант повинен також зазначати в щоденнику свої зауваження, думки щодо розвитку дитини, намічати можливі рекомендації щодо її виховання.

Змістовий модуль 4: Проведення відкритих залікових занять, оформлення звітної документації

Студенти-практиканти проводять у кінці педагогічної практики **відкриті залікові заняття**, на яких повинні бути присутні викладач – груповий керівник-методист практики, завідувачка або методист дошкільної установи, вихователь-наставник, а також усі студенти-практиканти, які проходять практику в цьому дитячому садку. Тему відкритого заняття студент-практикант обирає за власним бажанням, однак доцільно, щоб тема заняття відповідала перспективному плану роботи групи. Складаючи конспект заняття, студент-практикант повинен виявити рівень своїх педагогічних здібностей, теоретичних та методичних знань. Для залікового заняття обираються інноваційні форми та методи навчання дітей, що відповідають сучасному рівню науки і практики. До залікового заняття студент готує цікавий матеріал, продумує нетрадиційну обстановку в групі тощо. Конспект відкритого заняття має бути прорецензований і затверджений вихователем-наставником принаймні за два дні до проведення заняття.

Після відкритого залікового заняття, проведеного кожним студентом-практикантом, відбувається його обговорення всіма присутніми на занятті. Студенти-практиканти роблять усебічний аналіз заняття, відзначивши відповідність його змісту програмі певної вікової групи, доцільність обраних форм і методів роботи, ефективність заняття. У доброзичливій формі студенти-практиканти висловлюють свої зауваження до заняття, пропонують свої варіанти розв'язання поставлених на занятті навчальних завдань. Результати обговорення і оцінка за проведення заняття фіксуються у протоколі обговорення відкритого заняття, який студент-практикант подає разом із конспектом у звітну документацію.

Результати педагогічної практики розглядаються на підсумковій педагогічній раді, у якій беруть участь керівники дошкільної установи, студенти-практиканти та їхні вихователі-наставники, викладач, який керує практикою. На педагогічній раді затверджують характеристики студентів-практикантів, складені вихователями-наставниками. У характеристиці дається

розгорнутий аналіз роботи студента під час практики, його ділових та особистісних якостей і вказується загальна оцінка за педагогічну практику.

Останнім етапом роботи студента-практиканта є своєчасне оформлення звітної документації та підготовка до участі у підсумковій конференції за результатами практики. Разом із своїми товаришами, які проходили практику в тому ж дитячому садку, студент-практикант готує тематичну звітну доповідь, у якій розкриває підсумки практики та висвітлює одну з актуальних проблем виховання і навчання дітей раннього віку. Для доповіді обираються теми, які висвітлюють специфіку конкретного дошкільного закладу, кращий досвід виховання дітей раннього віку, власні здобутки та успіхи. За результатами практики підгрупа студентів, що проходили практику в одному дошкільному закладі, оформляє фотогазету або інший вид фотозвітності.

8. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Артемова Л.В. Вчися граючись. – К., 1995
2. Базова програма розвитку дитини «Я у Світі» / Наук. ред. і упор. О.Кононко. – К.,2008.
3. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. – К., 2012.
4. Богатир Л. Працюємо за програмою «Зернятко». Перспективне планування занять з дітьми першої молодшої групи // Палітра педагога. – 2008. – №№ 5, 6.
5. Богуш А., Ходурська Т. Українська потішка у дитячому садку // Дошкільне виховання. - 1990.- № 3. – С. 18.
6. Бурковська О. Цілісний підхід до розвитку і виховання наймолодших // Дошкільне виховання. 2010. – № 6. – С. 10-12.
7. Ватутіна Н.Д. Ребенок поступает в детский сад. – М., 1983.
8. Вільчковський Е. Фізична культура дітей (від народження до трьох років). Програма для батьків та вихователів // Палітра педагога. – 1997. – № 1. – С. 20-29.
9. Воспитание детей раннего возраста / Под ред. Е.О. Смирновой, Н.А. Авдеевой, Л.Н. Галигузовой. – М., 1996.
10. Воспитание и обучение детей раннего возраста / Под ред. Л.Н. Павловой. – М., 1986.
11. Воспитание и развитие детей раннего возраста / Под ред. Г.М.Ляминой.- М., 1981
12. Граємо з найменшими: конспекти ігор-занять // Палітра педагога. – 1998. – № 1. – С. 24-27.
13. Гураш Л. Раннє дитинство: специфіка, особливості // Дошкільне виховання. – 2002. – №1. – С.24-25.
14. Гураш Л. Розподіл обов'язків // Дошкільне виховання. – 1988. – № 5.
15. Гурковська Т. Дитина до трьох: психологічний портрет з рекомендаціями // Дошкільне виховання. 2007. – № 12. – С. 11-15.
16. Дидактические игры и занятия с детьми раннего возраста / Под ред. С.Л.Новоселовой.- М., 1985

17. Доронова Т.И., Якобсон С.Г. Обучение детей 2-4 лет рисованию, лепке, аппликации в игре. – М., 1992.
18. Игры и упражнения по развитию умственных способностей у детей дошкольного возраста / Сост. Л.А.Венгер, О.М.Дьяченко. - М., 1987
19. Кононко Е.Л. В мире раннего детства. – 1985.
20. Лайзане С.Я. Физическая культура для малышей. – М., 1987.
21. Манова-Томова В. Психологическая диагностика раннего возраста. – К., 1978
22. Низовська О. Цілісний підхід до виховання наймолодших // Дошкільне виховання. –2007. – № 12. – С. 7-10.
23. Нікітіна О.І. Для кожної матері. – К., 1997.
24. Павлова Л. Знакомим малыша с окружающим миром. – М., 1987.
25. Павлова Л. Какие игрушки предпочитают малыши // Дошкольное воспитание. – 2000. – № 5. – С. 86-89.
26. Павлова Л.М. Розвивальні ігри-заняття. – Харків: «Ранок», 2007.
27. Печора К.Л., Пантюхина Г.В., Голубева Л.Г. Дети раннего возраста в дошкольных учреждениях. – М., 1986.
28. Поніманська Т., Кузьмук Л. Розвиваємо, виховуємо, навчаємо дитину 3-го року життя. – К., 2013.
29. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка. – К., 2013.
30. Поніманська Т.І. Основи дошкільної педагогіки. – К., 1998.
31. Поніманська Т.І., Дичківська І.М. Дошкільна педагогіка: Практикум. – К., 2007.
32. Рібцун Ю.В. Мовленнєві намистинки для маленької дитинки: від народження до трьох років. – К., 2010.
33. Сокирба І. Імітаційні рухавки для дітей раннього віку // Дошкільне виховання. – 2010. – № 1. – С. 28.
34. Фролова А.Н. Игры-занятия с малышами. – К., 1987.
35. Фролова А.Н. Умственное воспитание детей раннего возраста. – К., 1989.

Допоміжна

1. Воспитание и обучение детей младшего дошкольного возраста / Под ред. Г.Н.Годиной, Э.Г.Пилюгиной.- М., 1987
2. Кононова И.М. Семинарские и практические занятия по дошкольной педагогике (раннее детство). – М., 1989
3. Олійник Л. Активізація спонтанної діяльності (сенсорне виховання дітей раннього віку) // Палітра педагога. – 1998. – № 4. – С. 27-29.
4. Павлова Л. Мамина школа // Дошкольное воспитание. – 2000. – № 10. – С. 89-103.
5. Павлова Л. Наш патронаж // Дошкольное воспитание. – 2000. – № 5. – С. 96-99.
6. Павлова Л. Учим малыша смотреть и видеть, слушать и слышать // Дошкольное воспитание. – 2000. – №6. – С. 105-110.
7. Пилюгина Э.Г. Занятия по сенсорному воспитанию. – М., 1983

8. Попова С.В. Воспитание и развитие детей раннего возраста. – М., 1984.
9. Смирнова Е. Возраст не раскрытых резервов // Дошкольное воспитание. – 2000. – № 5. – С. 80-89.
10. Тимофеева Е.А. Подвижные игры с детьми младшего дошкольного возраста. – М., 1986
11. Шийко Е. Розвиток пізнавальної сфери на третьому році життя // Дошкільне виховання. – 2000. – № 9. – С. 14-17.
12. Щербакова І. Розвивальне середовище // Дошкільне виховання. – 2007. – № 12. – С. 16-17.

9. ДОДАТКОВІ ВКАЗІВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Додаток 1

СКЛАДАННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДИТИНИ

(1–3 років)

ШКАЛА ОЦІНКИ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ ВІД 1 ДО 3 РОКІВ

(15-36 МІСЯЦІВ)

(За методикою В. Манової-Томової)

Шкала для оцінки психічного розвитку дітей від 1 до 3 років складається з чотирьох поділок для другого року і двох для третього. Кожна поділка включає 6 показників (відповідно до шести сторін психічного розвитку); 4 поділки для другого року – 15, 18, 21, 24 місяці – охоплюють по 3 місяці і кожний показник має величину $\frac{1}{2}$ місяця. Шкала оцінки психічного розвитку побудована з двох поділок, які охоплюють по 6 місяців – 30 місяців, 36 місяців; кожний показник має величину 1 місяць. Шість показників шкали для 1-3 років розподілені так: моторика (М), уміння (У), навички (Н), образотворча діяльність (О), емоційно-соціальний розвиток (ЕС), мовлення (М).

15 місяців (1 рік 3 місяці)

1. М. Ходить сама, але часто падає.
2. У. Ставить п'ять кубиків один на один.
3. Н. Тримає ложку під час їжі.
4. О. Може тримати олівець і залишає сліди.
5. ЕС. Виконує два завдання за вказівкою дорослого.
6. М. Користується десятьма і більше словами.

18 місяців (1 рік 6 місяців)

1. М. Ходить упевнено, рідко падає.
2. У. Відтворює побачене в діях з іграшками.
3. Н. Пробує їсти самостійно.
4. О. Креслить спонтанно і старанно.
5. ЕС. Хочє все робити сама.
6. М. Пробує зв'язати два слова у речення.

21 місяць (1 рік 9 місяців)

М. Робить спроби бігти.

У. Кидає м'ячик у коробку (корзину).

Н. Їсть самостійно.

О. Креслить у межах аркуша.

ЕС. Шукає допомоги в дорослого, коли хтось забирає іграшку.

М. Може назвати п'ять зображень на картинці.

24 місяці (2 роки)

М. Сходить і спускається сходами, тримаючись за поручні.

У. Перегинає надвоє аркуш паперу.

Н. Регулює свої фізіологічні потреби – майже не мочить штани.

О. Наслідуючи, креслить вертикальні та горизонтальні лінії.

ЕС. Вступає у контакт з іншими дітьми.

М. Ставить перші запитання.

30 місяців (2 роки 6 місяців)

1. М. Бігає значно краще.
2. У. Розстібає три гудзики.
3. Н. Систематично сповіщає про фізіологічну потребу.
4. О. Креслить криву замкнену лінію.
5. ЕС. Можна впевнити словами відмовитись від чогось.
6. М. Ставить різноманітні запитання.

36 місяців (3 роки)

1. М. Сходить і спускається східцями без опори.
2. У. Вставляє п'ять кубиків один в один.
3. Н. Самостійно роздягається і роззувається.
4. О. Малює кульку, м'ячик, яблуко та ін.
5. ЕС. В іграх відображає навколишнє життя і входить у роль.
6. М. Може зв'язано розказати (переказати) простий випадок або оповідання.

Додаток 2

Основні показники нервово-психічного розвитку дитини 3-го року життя

(Від 2 р. до 2 р. 6 м.)

1. Розширюється розуміння мови. Дитина розуміє майбутній, минулий часи.
2. З'являються запитання: де? чому? куди?
3. Легко повторює фрази, які почула.
4. Речення багатослівні, хоча граматично ще не зовсім правильні.
5. Мова стає основним засобом спілкування з дорослими і дітьми.
6. Розуміє оповідання без супроводу ілюстрацій.
7. Слова передують початку дій, намірів.
8. У сюжетній грі легко відтворює ряд послідовних, пов'язаних між собою дій, які часто спостерігаються.
9. У своїх діях правильно орієнтується на форму, величину і колір предметів.
10. Початок конструктивної діяльності.
11. У грі об'єднуються 2-3 дитини.
12. Проходить угору по похилій дошці шириною 20 см., довжиною 1,5-2м., яка піднята одним кінцем від підлоги на 25-30 см, і сходить з неї.
13. Стає на табуретку 40x40 см (або лавку) висотою 20 см і сходить з неї.
14. Переступає через палицю або мотузку, підняту на 20-30 см над підлогою.
15. Залазить на гімнастичну стінку (1,5 м) і злазить з неї приставним кроком.
16. Кидає однією рукою (навперемінно) малі м'ячі діаметром 40 см у горизонтальну ціль (на рівні грудей) з відстані 80-100 см.
17. Повністю вдягається, але ще не вміє застібати гудзики й зав'язувати шнурки.
18. Їсть охайно.

Додаток 3

Основні показники нервово-психічного розвитку дитини 3-го року життя

(Від 2 р. 6 м. до 3 р.)

1. Легко запам'ятовує вірші й пісеньки.

2. До словника входять усі частини мови, дієприкметники і дієприслівники.
3. Словник складається з 1200-1500 слів.
4. Використовує підрядні речення, хоча граматично не завжди правильно.
5. З'являються запитання: навіщо? Коли?
6. Правильно вимовляє всі звуки, крім Р, Л, шиплячих.
7. Мова емоційна.
8. У сюжетній грі легко відтворює явища, які спостерігались одноразово, встановлює взаємозв'язок і послідовність дій.
9. У грі з предметами надає їм уявного значення, яке відповідає задуму та змісту гри.
10. З'являються елементи рольової гри.
11. Початок зображувальної діяльності.
12. Знає і називає чотири основних кольори.
13. Має уявлення про кількість предметів – один, два, багато, менше, більше.
14. Проходить угору по похилій дошці шириною 15 см і довжиною 2 м, яка піднята одним кінцем від підлоги на 30-35 см, і сходить з неї до кінця.
15. Залазить на табурет (40x40, висота 25 см) і злазить з нього.
16. Переступає через палицю або мотузку, підняті на 30-35 см над підлогою.
17. Проходить по дошці шириною 15 см, піднятій на 30-35 см над підлогою.
18. Залазить на драбинку висотою 1,5 м і злазить з неї приставним або змінним кроком.
19. Кидає однією рукою (наперемінно) малі м'ячі у вертикальну ціль (обруч, діаметр 50-60 см), висота від підлоги 80 см, відстань – 100-125 см.
20. Кидає і ловить великий м'яч з відстані 70-100 см.
21. Може узгоджувати свої рухи з рухами інших дітей, наприклад ходити парами, у колі тупати ногою і одночасно плескати в долоні.
22. Може змінювати темп, напрямок, характер руху, за словесним або музичним сигналом.
23. Може, хоча з деяким напруженням, стримувати свої рухи, чекати сигналу до дії.
24. Вдягається самостійно, застібає гудзики, зав'язує шнурки при незначній допомозі дорослих.
25. Миє руки перед прийомом їжі.
26. Без нагадування користується серветкою.
27. Без нагадування дякує після їжі.